

- звітності України з міжнародними стандартами / Л. Нищенко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – № 9.
3. Палий В. Международные стандарты финансовой отчетности / В. Палий. – М. : Инфра-М, 2004.
4. Яворська О. / Необхідність переходу України на міжнародні стандарти фінансової звітності / О. Яворська // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – 2011. – № 13.

УДК 330.341.2

Шамборовський Г.О.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Львівського національного університету імені Івана Франка

МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ ІНСТИТУЦІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ ЄС НА ДОХОДИ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто вплив адаптаційних процесів, що здійснюються в межах інституційного середовища ЄС, на формування доходів населення в Україні. Визначено чинники, які впливають на рівень доходів населення країни в процесі інституційних перетворень в ЄС. Зображено теоретико-методологічну модель, основні елементи якої характеризують причинно-наслідкові зв'язки між інституційними перетвореннями в ЄС і змінами на ринку праці та в інвестиційному середовищі України. Визначено, що потенційні зміни здатні сприяти забезпеченню зростання доходів населення України передусім через підвищення інвестиційно-економічної активності та покращення умов ведення бізнесу в країні.

Ключові слова: інституції, інституційна адаптація, інституційне середовище, фактори, модель, Європейський Союз, Україна, доходи населення, формальні правила, законодавство.

Шамборовский Г.О. МОДЕЛИРОВАНИЕ ВЛИЯНИЯ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ ЕС НА ДОХОДЫ НАСЕЛЕНИЯ В УКРАИНЕ

В статье рассмотрено влияние адаптационных процессов, осуществляемых в пределах институциональной среды ЕС, на формирование доходов населения в Украине. Определены факторы, которые влияют на уровень доходов населения страны в процессе институциональных преобразований в ЕС. Изображена теоретико-методологическая модель, основные элементы которой характеризуют причинно-следственные связи между институциональными преобразованиями в ЕС и изменениями на рынке труда и в инвестиционной среде Украины. Определено, что потенциальные изменения могут способствовать обеспечению роста доходов населения Украины прежде всего из-за повышения инвестиционно-экономической активности и улучшения условий ведения бизнеса в стране.

Ключевые слова: институты, институциональная адаптация, институциональная среда, факторы, модель, Европейский Союз, Украина, доходы населения, формальные правила, законодательство.

Shamborovskyi G.O. MODELING OF INFLUENCE OF THE EU INSTITUTIONAL ADAPTATION ON INCOME IN UKRAINE

The article considers the impact of adaptation processes that are carried out within the institutional environment of the EU on the formation of incomes in Ukraine. The factors that affect the level of the population income in the process of institutional transformations in the EU are determined. The theoretical and methodological model, which the basic elements characterize causal relationships between institutional changes in the EU and changes in the labor market and investment sector in Ukraine are depicted. It is determined that potential changes can promote Ukraine income growth primarily due to increase of investment and economic activity and improvement the business environment in the country.

Keywords: institutions, institutional adaptation, institutional environment, factors, model, the European Union, Ukraine, income, formal rules, legislation.

Постановка проблеми. Формування та розвиток спільних інституцій Європейського Союзу створюють нові умови для зростання політичної, соціальної та економічної активності в Україні. Ці умови є ще більш важливими для нашої країни завдяки підписанню 27 червня 2014 р. Угоди про асоціацію України та ЄС, що дає змогу не лише брати активну участь в економічній діяльності ЄС (здійснювати зовнішньоекономічну та інвестиційну діяльність в країнах-членах), але й формувати та розвивати власні інституції за зразком ЄС, що мають бути вже зараз та ще більшою мірою в майбутньому, наближуватись до моделей та стандартів інституційного середовища ЄС.

Успіхи інституційних реформ в Україні, відповідно до Угоди про асоціацію [3; 4], будуть враховані європейськими партнерами у ході співпраці та надання Україні матеріально-технічної допомоги, навчання фахівців та формування спільного інституційного середовища.

Інституційна адаптація має на меті створення певних формальних правил поведінки, взаємодії, які дадуть змогу будувати безпечні та ефективні (в політичній, економічній, культурній, соціальній, екологічній сферах) взаємовідносини між народами Європи, сприяти дотриманню прав людини, утвердженню демократії, принципів соціальної справедливості і забезпечення добробуту населення європейських країн. Існує потреба визначення чинників, які впливають на рівень доходів населення країни в процесі інституційних перетворень та обґрунтування моделі впливу інституційної адаптації ЄС на доходи населення в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За думкою одного з основоположників інституційної теорії Д. Норта [2], інститути – це правила гри, які включають формальні і неформальні обмеження, а також застосування примусу до виконання тих чи інших дій. Значною мірою інституціоналізм базувався на

запереченні позицій неокласичної теорії через її відірваність від реальних, практичних проблем управління, зокрема – на макrorівні [16, с. 12–13], саме тому інституційна теорія стала досить популярною з моменту свого створення та продовжує розвиватись та доповнюватись дослідженнями сучасних науковців, теоретиків та практиків.

В розвитку інституційної теорії виділяються кілька напрямів [10; 12; 13], розглянемо два – особливо важливі для розкриття проблематики цієї статті та отримання наукових результатів відповідно до її мети:

1) проектування адаптивних моделей поведінки суб'єктів економіки (формування передбачуваних реакцій);

2) управління процесами трансформації і розвитку окремих ринків та економічної системи загалом.

Слід також відзначити, що у світовому науковому доробку з проблематики інституційного аналізу та моделювання набула широкого поширення позиція стосовно тісного взаємозв'язку та взаємобумовленості динаміки розвитку інститутів та динаміки показників економічного розвитку [2; 11; 14; 15; 17]. Як вважають дослідники, що аналізували зазначені взаємозв'язки на прикладі економічно розвинених країн та країн, що розвиваються, ефективні інститути на державному рівні в конкретній країні є передумовою високих темпів зростання економіки та покращення добробуту населення. Проте щодо країн з перехідною економікою, так званих трансформаційних економік, подібних якісних досліджень не проводилося передусім з тих причин, що статистичні дані по цих країнах обмежуються лише останніми двома десятиліттями, що не дає можливості проводити достатньо репрезентативне дослідження з високим ступенем достовірності отриманих результатів.

Дослідження вчених пострадянського простору водночас вказують на те, що зв'язок динаміки розвитку інститутів та динаміки показників економічного розвитку в країнах з перехідною економікою є швидше винятком, ніж правилом [6; 7; 9]. Така відмінність у результатах спонукає до пошуку причин, що пояснюють природу і джерело таких розбіжностей, зокрема, в Україні як країни з перехідною економікою. Сьогодні існує потреба комплексного дослідження та емпіричного аналізу рівня життя

населення України (оціненого показником рівня доходів) з огляду на інституційні перетворення в ЄС та дію Угоди про асоціацію.

Мета статті полягає у формуванні теоретико-методологічної моделі, що визначатиме порядок взаємодії факторів впливу інституційної адаптації ЄС на доходи населення в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інституційна система ЄС містить два базові елементи, що визначають її сутність та характер діяльності [4; 8]:

1) статичний елемент – органи влади в системі;

2) динамічний елемент – відносини між органами влади і правилами, які регулюють їх.

ЄС здійснює свою діяльність через установи та органи, які складають інституційну базу цього наднаціонального об'єднання. Так, до основних інституцій ЄС, що розташовані в Брюсселі, Страсбурзі та Люксембурзі, належать [3; 4]:

- Рада Європейського Союзу;
- Європейський парламент;
- Європейська рада;
- Європейська комісія;
- Суд Європейського Союзу;
- Рахункова палата;
- Європейський центральний банк.

З вищезазначених установ найбільш важливими є Рада ЄС, Європейський парламент, Європейська комісія, Європейська рада. Рада і Парламент ЄС мають найбільший вплив на створення політики Союзу через законодавчі повноваження, якими вони володіють. Комісія є єдиним серед всіх інститутів ЄС, що має законодавчу ініціативу. Європейська рада, відповідно до Договору про Європейський Союз, дає ЄС необхідний імпульс для розвитку і визначає загальні політичні напрями і пріоритети. На рис. 1. показано систему інституцій ЄС, а також напрями взаємодії між інституціями в процесі управління ЄС.

Слід зазначити, що інституційну систему ЄС побудовано не на основі класичного тристороннього поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову. Основними принципами, які суттєво впливають на функціонування інститутів ЄС, є такі [3; 8]:

1) принцип інституційного балансу, тобто жодна з інституцій не може володіти виключної виконавчою або законодавчою компетенцією;

2) принцип лояльності та співпраці у взаємовідносинах між інституціями, який вимагає співпраці

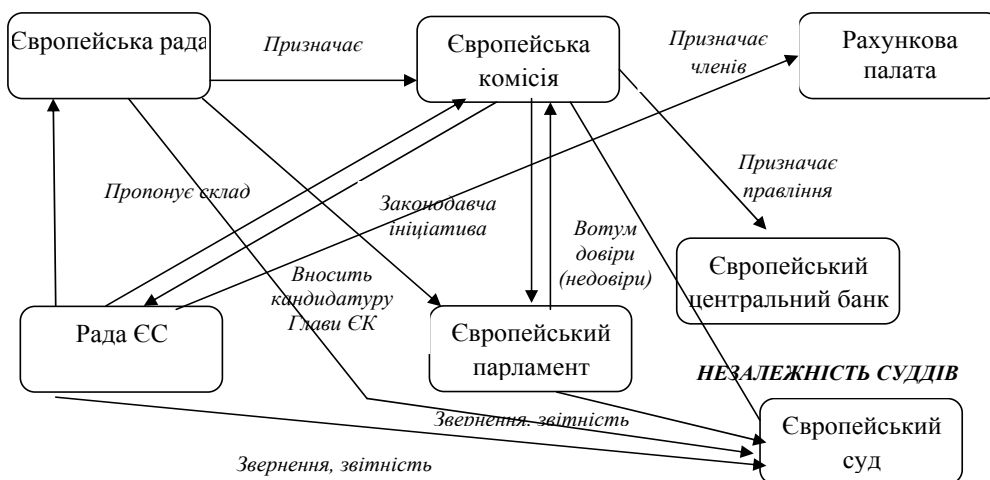

Рис. 1. Інституційна система ЄС: напрями та характер впливу на формування керівних органів

Джерело: складено автором на основі досліджень [3; 4; 8]

установ, особливо стосовно створення, а також виконання законодавства ЄС;

3) принцип інституційної автономії, який перш за все означає право на самостійну реалізацію функцій конкретними установами.

Питання адаптації країн-членів ЄС до змін в інституційному середовищі ЄС значним чином обумовлені реалізацією принципу лояльності та співпраці, відповідно до якого будується ієрархія підпорядкування державних інтересів країн-членів інтересам ЄС як наддержавного об'єднання. Так, відповідно до цього принципу [8] держави-члени ЄС зобов'язані:

– «сприяти ЄС виконувати свої завдання – співпрацювати з установами при здійсненні функції ЄС, заохочуючи прагнення до досягнення цілей Співтовариства»;

– утримуватись від виконання дій, які ускладнюють реалізацію завдань ЄС;

– брати участь у роботі органів ЄС;

– фінансово підтримувати ЄС;

– надавати інформацію і допомогу у місії управління громадами ЄС;

– ефективно реалізовувати рішення ЄС.

Інституційна система ЄС в широкому сенсі також

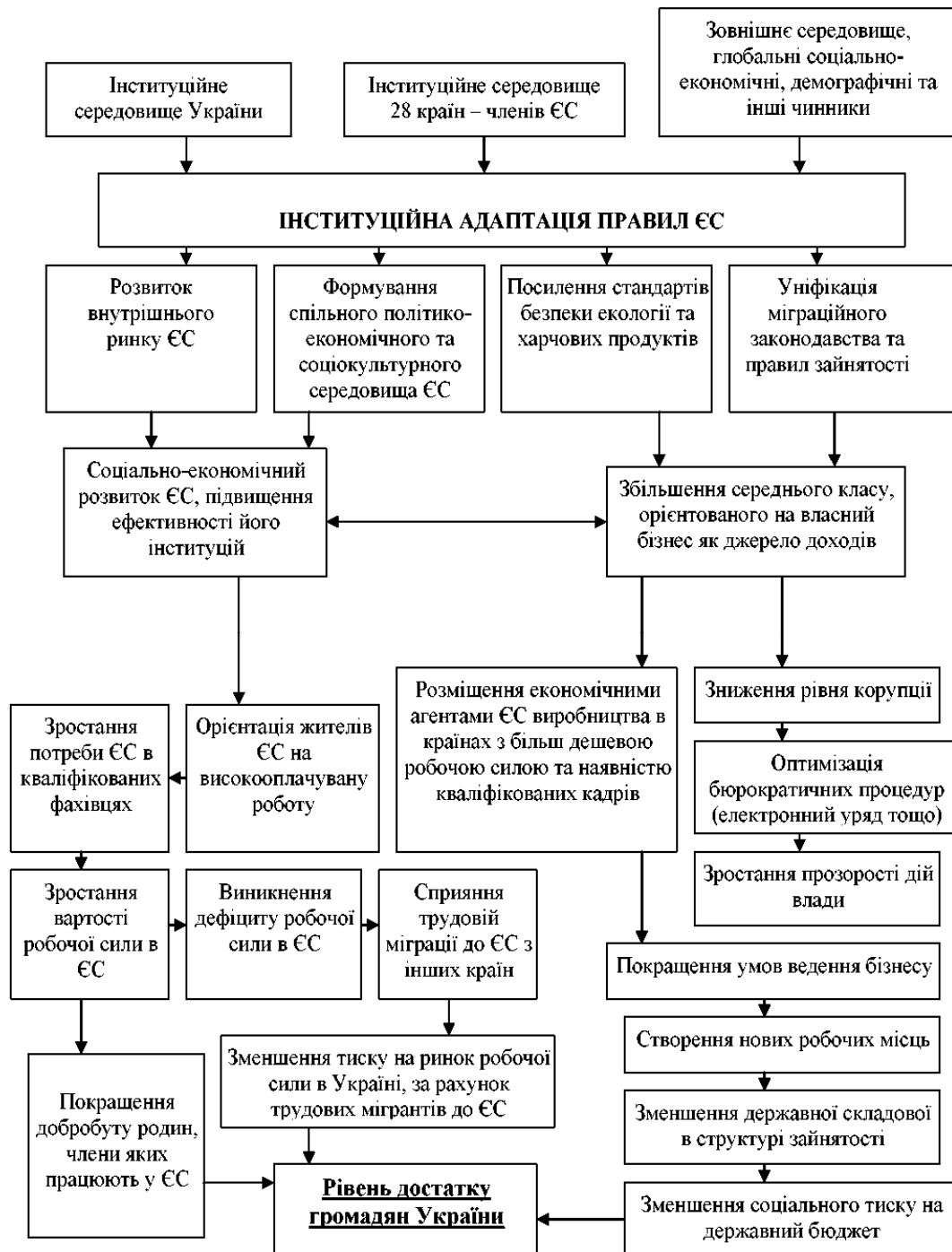

Рис. 2. Теоретико-методологічна модель інституційної адаптації ЄС на доходи населення в Україні

Джерело: складено автором на основі наукового дослідження [5, с. 18]

включає в себе національні органи влади країн-членів ЄС, тому що більшість функцій ЄС реалізується тільки через них (виконавчі функції – реалізація права Співтовариства та судова функція – врегулювання суперечок).

Отже, присутність в європейських структурах позначає необхідність прийняття визначених зобов'язань і пов'язаних з цим обмежень, виникаючих із Спільної Політики ЄС [3; 4; 8]. Внаслідок цього економічна політика країн-членів ЄС по відношенню до країн-сусідів (наприклад, політика взаємовідносин Польщі та України, Угорщини та України, Румунії та України, Словаччини та України) та інших країн суттєво втратила свій національний характер, а компетенції в сфері створення її інструментів знаходяться в компетенції відповідних інституцій Європейського Союзу. Країни-члени ЄС позбавлені тим самим безпосередніх, творчих функцій в цій сфері (поза певними винятками в сфері підтримки експорту), отримуючи взаємін можливість співучасті у формуванні торгово-економічної політики ЄС.

Діяльність спільних інституцій ЄС у сфері торгово-економічних зв'язків ґрунтується на цілісних принципах і передбачає спільні інструменти (тарифні і позатарифні) відносно змін митних ставок, укладання торгових угод, експортної політики, а також торгових захисних заходів, що застосовують у випадку надмірного імпорту, демпінгу або субсидій. За цих умов протягом всього терміну функціонування ЄС відбувалась інституційна адаптація країн-членів ЄС до європейського інституційного середовища, що створювалось, розвивалось та продовжує розвиватись надалі.

Україна не є членом ЄС, тому співпраця з інституційною адаптації та правила взаємодії з ЄС встановлюються конкретними угодами, серед яких найбільш важливим документом є Угода про асоціацію. Зокрема, на думку польського юриста і політика Кароля Карського, «реалізація Угоди матиме важливе значення у відносинах між ЄС та Україною, а також позитивно вплине на повсякденне життя громадян України. Завдяки гармонізації українського законодавства із законодавством ЄС, поглибленої та всеосяжної угоди про зону вільної торгівлі, а також шляхом зміцнення верховенства права, Україна поліпшить свій імідж на міжнародній арені, і – що ще більш важливо – умови життя українців» [1].

Можна виділити основні чинники впливу інституційної адаптації ЄС на рівень доходів населення країн-членів:

- 1) розвиток внутрішнього ринку ЄС;
- 2) формування спільного політико-економічного та соціокультурного середовища ЄС;
- 3) посилення стандартів безпеки екології та харчових продуктів;
- 4) уніфікація міграційного законодавства та правил зайнятості.

Зазначені фактори характеризують соціально-економічні, технологічно-інформаційні, а також цивілізаційні перетворення, що відбуваються на європейському та загальносвітовому рівні та безпосередньо стосуються України як частини європейського простору, економічного та політичного партнера ЄС.

Аналізуючи з точки зору інституціоналізму проблему формування характеристик рівня життя населення України внаслідок інституційної адаптації ЄС, доречно спроектувати модель поведінки суб'єктів економіки (формування передбачуваних реакцій), яка б показувала вплив інституційної адаптації ЄС на показник рівня доходів населення України (рис. 2).

Запропонована модель характеризує два ключові напрями впливу.

1) Вплив економічного розвитку ЄС, підвищення ефективності його економічних інституцій, що передусім відображається на рівні доходів населення, як показано на рис. 2, через складові та елементи ринку праці, залучаючи робочу силу з України до формування економічного добробуту ЄС. Водночас зазначена робоча сила отримує винагороду за це на вищому рівні за середньоукраїнський. Також відбувається послаблення тиску на ринок праці через зниження пропозиції кваліфікованих працівників, що дає змогу працевлаштуватись в Україні більшій кількості безробітних. Позитивним є вплив на рівень доходів населення країни надходжень від заробітної плати працюючих в ЄС українців, а також від створення нових робочих місць в Україні за участю європейських інвесторів.

2) Вплив адаптації інституційного середовища України до вимог ЄС з огляду на дію Угоди про асоціацію з ЄС та орієнтацію на вступ до ЄС, що виражається через створення сприятливих інституційних умов для розвитку економіки країни, розподілу інвестиційної активності від великих фінансово-промислових груп до малого та середнього бізнесу. Як наслідок, очікується переорієнтація економіки до діяльності в інтересах суттєво більшої частини населення країни без додаткового навантаження на бюджет країни. Це створить реальну основу для зростання рівня доходів населення України, що матиме, на відміну від простого перерозподілу ресурсів без стимулювання економічної активності, стали траєкторію зростання.

Висновки. Здійснене моделювання зростання доходів населення України через інституційні перетворення та адаптацію до вимог ЄС дає підстави очікувати підвищення інвестиційно-економічної активності в країні, покращення умов ведення бізнесу, розвитку ринку праці, підвищення рівня зайнятості населення.

Формування доходів населення має стати об'єктом стратегічного управління в рамках економічної політики держави і розглядатись як ключове питання на засіданнях українського уряду. Сьогодні завдання полягає саме у тому, щоб створити такі «правила гри» в економіці, які будуть залишатись стабільними навіть після того, як зміниться кілька поколінь людей. Уряд має забезпечити стабільність правил обміну і укладання угод на зразок країн-членів ЄС. Від того, яким буде інституційне середовище України, залежатиме швидкість входження економіки країни до європейського економічного і політичного простору та ефективність реформ загалом.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Карський К. Угода про асоціацію між Європейським Союзом та Україною з 2014 року: Вступні уваги / К. Карський // Вісник Академії адвокатури України. – 2015. – Том 12. – № 3 (34). – С. 15–22.
2. Норт Д. Понимание процесса экономических изменений / Д. Норт. – М.: Издательский дом ГУ «Высшая школа экономики», 2010 – 256 с.
3. Офіційний сайт Європейського парламенту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eurolex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0264en01.pdf.
4. Офіційний сайт Європейської комісії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/environment/eussd>.
5. Оцінка впливу Угоди про асоціацію / ЗВТ між Україною та ЄС на економіку України: наукова доповідь / [за ред. В. Гейця, Т. Осташко, Л. Шинкарук]. – К.: ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України», 2014. – 102 с.

6. Полтерович В. К руководству для реформаторов: некоторые выводы из теории экономических реформ / В. Полтерович // Экономическая наука современной России. – 2005. – № 1 (28). – С. 7–24.
7. Полтерович В. Стратегии модернизации, институты и коалиции / В. Полтерович // Вопросы экономики. – 2008. – № 4. – С. 4–24.
8. Право Европейского Союза : [навч. посіб.] / за заг. ред. Р. Петрова. – К. : Істина, 2010. – 376 с.
9. Радыгин А. В поисках институциональных характеристик роста / А. Радыгин, Р. Энто // Вопросы экономики. – 2008. – № 8. – С. 4–27.
10. Ходжсон Дж. Эволюционная и институциональная экономика как новый «мэйнстрим»? / Дж. Ходжсон // Экономический вестник Ростовского государственного университета. – 2006. – Т. 6. – № 2 – С. 8–21.
11. Assane D. Institutional framework and economic development: international evidence / D. Assane, A. Grammy // Applied Economics. – 2003. – Vol. 35. – P. 1811–1817.
12. Baumol W. Red-Queen Games. Arm races, rule of law and market economies / W. Baumol // Journal of Evolutionary Economics. – 2004. – Vol. 12(2).
13. Cantner U. Evolutionary Economics, Its Basic Concepts and Methods / U. Cantner, H. Hanusch / A tribute to Mark Perlman, Editor of the Journal of Evolutionary Economics 1991–96 // Lim H., Park U.K., Harcourt G.C. (eds) Editing Economics. Essays in honour of Mark Perlman. Routledge, 2002. – P. 182–207.
14. Assessing institutional efficiency, growth and integration / [J. Chousa, H. Khan, D. Melikyan, A. Tamazian] // Emerging Markets Review. – 2005. – Vol. 6. – P. 69–84.
15. Helliwell J. Empirical linkages between democracy and economic growth / J. Helliwell // British Journal of Political Science. – 1994. – Vol. 24. – № 2. – P. 225–248.
16. Homan P. Appraisal of Institutional Economics / P. Homan // American Economic Review. – 1932. – Vol. XXII. – № 1. – P. 12–13.
17. Mulligan C. Do democracies have different public policies than non democracies? / C. Mulligan, X. Sala-i-Martin. – NMBER Working paper. – 2003. – № 10040.
18. Siddiqui D. Institutions and economic growth: a cross-country evidence / D. Siddiqui, A. Masood. – MPRA. – 2009. – Paper № 19747, Munich Personal RePEc Archive.